

Mladen Stilinovic,
The Artist at Work, 1978.

arresteres flygtningene, som ifølge museets direktør, «egentlig ikke vedkommer os længere».

MENNESKE OG SAMFUNN

Påstanden om at kunsten i dag skulle udgøre en slags norm for den moderne kreative økonomi, at markedet og økonomien har en reel interesse i kunsten, er langt fra virkeligheden. Som tidligere tider opfatter man også i dag kunstneren som en doven snylter, en social parasit der ikke producerer noget af værdi. Samtidens økonomi er ikke interesseret i kunstnerens værk, men i *artistisk liv* – de elementer der knytter sig til *arbejdet* som kunstner. Når en kunstner bliver bedt om at præsentere sit arbejde, har det kun ringe værdi at beskrive selve værket. Det vigtige hos en forfatter er eksempelvis ikke hans bøger, men dokumenteringen af et forfatterskab.

«Vi forstår ikke længere kunst som en produktion af et værk, men som en dokumentation af et projektliv uanset dets resultat,» siger Boris Groys. Kravet om arbejdets *synlighed* er ikke længere et biprodukt i markedsføringen, men rykket ind i centrum af hvad det vil sige at arbejde. Det er ikke værket, men orkestreringen af signalværdier der i dag presser kunstneren og den kreative arbejder på mængden af arbejdsaktiviteter. Kunstnerne må konstant kommunikere og deltage i idiotiske arrangementer som ikke skal fremstå som idiotiske. Ingen interesserer sig reelt for deres kunst, kun deres produktivisme, deres projekter. De arbejder konstant, men er ikke længere egentligt skabende: «Forklædt som projekt ønsker kunstneren også at være liv,» skriver Bojana Kunst. «De fremtidige løfter bedrager os til at tro at alt hvad vi bringer ind i projektet er en fritidsoplevelse hvor vi kan eksperimentere med vores liv og socialitet.»

Realiteten er et liv beslaglagt af en fremtid af konstant bevægelse uden det langsomme sporarbejde der skaber udviklet erfaring. Projektlivets problem er indlysende: «Ethvert arbejde peger hen mod et andet arbejde.» Projektarbejderen ligner «billedet af en mand der drukner». Det er derfor naivt at tro på kunstens evne til at skabe virkelige forandringer under et konstant krav om fleksibilitet. Kunstnere isoleres fordi de mangler tid og er tvunget til at kopiere opløsningen

mellem arbejde og liv, der er kendetegnende for det moderne arbejdsliv. Kunstneren ender dermed som idioten, den private, hvorved kunstens autonome potential lades i stikken, kraften til at åbne et rum for det som endnu ikke er, at afsløre begrebslige modsætninger i menneske og samfund.

TILBEDELSEN AF PRODUKTIVISME

Kunsten står i dag ansigt til ansigt med en dyb krise, både hvad angår dens egenværdi og dens sociale betydning i samfundet. Kunstens kreative processer er ekstremt reguleret, fordi kunsten på den ene side med sin autonomi er tæt på livet og på den anden side helt forskellig fra livet.

Det populistiske argument mod kunststøtte ser kunst som elitært, og kunstnere som dovne der ikke bidrager til samfundet. Men diskussionen om kunstens værdi skal slet ikke handle om en mulig samfundsøkonomisk gevinst. Heller ikke skal dens værdi begrundes med et humanistisk argument om at den gør os til mere moralske og humane samfundsborgere. Kunstens værdi har ingenting at gøre med hvad den kan producere. Dens værdi handler dybest set ikke om realiseringen af noget. Det eneste vi kan sige – som måske ikke er så lidt – er at kunsten er en udforskning af meningsfuldheden ved vores fælles liv.

I dag skal alle aktiviteter have et formål. Det virkelige problem er tilbedelsen af det producerende menneske, homo faber. Aktiviteter som tidligere har været til for dets egen skyld, bliver nu kun givet som en instrumentel funktion: Jeg læser en bog *for at* udvikle mig, jeg tager en pause *for at* kunne lade op og øge min aktivitet, jeg tager en uddannelse *for at* øge mine muligheder, jeg går til afrikansk trommedans *for at* udvikle min personlighed. Der er tale om, med Hannah Arendts ord, «en endeløs kæde hvor ethvert mål altid kan tjene som middel i en anden sammenhæng. I en rent utilitaristisk verden er alle mål med andre ord tvunget til kun at bestå flygtigt, før de atter forvandles til midler for andre mål».¹

Arendts værste mareridt var at den offentlige sfære skulle forvandles til arbejde, til produktion. I dag er dette en realitet hvor arbejdets værdi betinges af synliggørelsen af aktiviteter overfor andre. Konsekvensen er at «alt hvad vi gør presses mod det laveste niveau af livsnød-

vendigheder og tilfredshedstærsklen for livsstandarder».

KUNSTEN AT GØRE MINDRE

Homo faber – det konstant producerende menneske – lider af hvad Arendt kalder en «mangel på evne til at forstå sondringen mellem nytte og mening». Når alt bliver midler, lever mennesket af i dag i en verden med det offentlige rums hensygnen og overfladiske konkurrencebetonede fællesskaber. Men som Bojana Kunst skriver har «kunsten potential til at udforske det fælles liv vi lever». Problemet er ifølge hende at «identificeringen af et fælles gode på samme tid kræver autonomi. Kunst er en autonom kamp for artikuleringen og formgørelsen af det fælles som i dag er under kraftig angreb, grundet brugen af menneskelige muligheder til værdiproduktion». Det kræver arbejdsro at tænke de tanker der er værd at tænke. Hertil kræves netop en *afstand* til dagliglivets ønsker og behov, en *afbrydelse* af et måltret virke, en træden ud af den instrumentelle kæde. Ifølge Arendt udspringer kunsten netop af menneskets evne til at tænke, hvorved hun forstår det at kunne træde et skridt tilbage og give rum for forståelse, og det at forstå er ikke en aktivitet der kommer i mål. Ved at skabe *afstand* til den omkringliggende verden, etablerer tænkningen en udvidet erfaring, en anden følsomhed og frihed.

Bojana Kunst mener at vi først forstår kunstens værdi, når vi forbinder kunstnerens måde at arbejde på med evnen til tænkning som et mål i sig selv. Når vi spørger til hvad kunsten skaber skal vi ikke stirre os blind på realiseringen af værker og produkter. Vi skal snarere dykke ned i arbejdets materialitet, i brugerens livspraksis, det, som er forbundet med lytten, passivitet, undren, venten, kedsomhed, dovenskab og søvn.

DOVENSKABENS STORHED

Den kroatisk kunstner Mladen Stilinovic skabte i 1970'erne værket *Artist at Work*, en billedserie af ham selv mens han ligger og sover. I teksten *In Praise of Laziness* fra 1992 giver han udtryk for at kunsten i Vesten er ved at forsvinde, fordi vestlige kunstnere ikke har evnen til at være dovne. Efter Berlinmurens fald er heller ikke østeuropæiske kunstnere dovne mere. Stilinovic betoner hvordan kunstnere fra Vesten omgiver sig med «irrelevante ting så som produktion, promotion, gal-

lerisystemet, museumssystemet, konkurrencesystemet (hvem er først), deres optagethed af genstande, alt det som driver dem væk fra dovenskab, væk fra kunst. På samme måde som at penge er papir, således er galleriet et værelse. Kunstnere fra østblokken var dovne og fattige, fordi hele systemet af irrelevante faktorer ikke eksisterede. De havde tid til at koncentrere sig om kunst og dovenskab. Selv når de producerede kunst, var de klar over at det var forgæves, det var ingenting».

Trods den humoristiske kritik, peger Stilinovic på noget væsentligt, nemlig at legemliggørelsen af det kunstneriske liv finder sted langt væk fra kapitalistisk spekulation. De som resignerer, fordi de føler at der ikke længere er noget at gøre, da kunsten fuldkomment er underlagt kapitalen, giver ikke så meget udtryk for apati og brok som «et had til kunsten som de føler er uden indhold og elitær [...] men som i bund og grund er et had der er mere møntet på den spekulative kapital».

Stilinovics *Artist at Work* handler ikke om dovenskab i betydningen intet at foretage sig, men en opmærksomhed på aktiviteter der ikke skal måles som arbejdsaktiviteter. «Det er netop ved at udslutte al dovenskab eller nyttesløshed at kunstneren [...] mister enhver kritisk kraft der kunne holde et spejl oppe for den sande dagdriver der lever i hjertet af det kapitalistiske system.» Problemet er ifølge Stilinovic i den dovenskab som neoliberalismen udkælder, faktisk befinder sig i hjertet af denne: «Mens fritiden og den ledige stund tilbage i antikken ansås som stedet for realiseringen af den højeste menneskelige mulighed er det i dag omvendt, arbejdet er det eneste sted, eller skulle vi snarere sige arbejdets spøgelse. I modsætning til den protestantiske arbejdsetik er den postmoderne arbejdsetik basalt set en form for tolereret ledet dovenskab».

Betragtningen af kunstneren som en doven snylter og social parasit er tæt forbundet med den spredning af dovenskab som nu befinder sig i hjertet af kapitalismen. I det moderne arbejdsliv skal man dække over at man intet laver. Strømmen af strategier for disse camouflagemanøvre vokser støt.

© norske LMD

Bojana Kunst, *Artist at Work*.
Proximity of Art and Capitalism, Zero books, 2015.

¹ Hannah Arendt, *Menneskets vilkår*, Gyldendals bogklub, København, 1996.